

Bibliotheek (de latere Koninklijke Bibliotheek in Den Haag), de invloed van de economische stagnatie rond 1850 en de economische groei die er op volgde, de invloed van de verzuiling en de afname daarvan, en de bibliotheken tijdens de Tweede Wereldoorlog. Hij eindigt met de geboorte van de virtuele bibliotheek (de *Nederlandse bibliotheek en documentatiegids '96/'97* is zelfs op cd-rom bijgevoegd, maar deze cd-rom ontbrak helaas in het recensie-exemplaar). Kortom: in dit boek passeert veel de revue. Een Engelse samenvatting en een trefwoordenregister complementeren het werk.

Hoewel het boek op deze manier inderdaad voldoet aan de wens van de auteur een overzichtswerk te schrijven, voelt de lezer zich verloren in een overweldigend aanbod van gegevens, die niet altijd even gestructureerd worden aangereikt. Bovendien wekt het continu verspringen van werkwoordsvormen van de tegenwoordige naar de verleden tijd en vice versa, zelfs binnen één en dezelfde alinea, de verwarring bij de lezer in de hand.

De auteur heeft er voor gekozen om de tekst niet te voorzien van noten, maar beschrijft in een apart hoofdstuk de literatuur die hij heeft gebruikt. Deze beschrijving roept echter vragen op. Volgens Schneider kunnen diverse reisbeschrijvingen interessante gegevens bevatten. Maar van deze beschrijvingen heeft hij maar spaarzaam gebruik gemaakt en vele heeft hij zelfs niet in handen gehad. Datzelfde geldt voor stedenbeschrijvingen en stadsgidsen. Volgens de auteur zouden vraaggesprekken, met name voor de laatste halve eeuw, bijzondere informatie kunnen opleveren, maar deze vraaggesprekken heeft hij niet gehouden. De lezer blijft aldus achter met de vraag waarom de auteur de gesuggereerde bronnen niet gebruikt heeft.

Schneider hoopt met dit boek specialistisch bibliotheekhistorisch onderzoek te stimuleren, want volgens hem maken tekst en literatuuropgave duidelijk dat er nog veel terrein braak ligt, 'onderontwikkeld als de bibliotheekgeschiedenis in ons land is' (375). Hij heeft daartoe met *Nederlandse bibliotheekgeschiedenis. Van librije tot virtuele bibliotheek* zeker een aanzet gegeven.

Harriët E. Koelewijn

P. G. Aalbers, *Justitiae sacrum. Zeven eeuwen rechtspraak in Arnhem* (Utrecht: Matrijs, 1998, 244 blz., f49,95, ISBN 90 5345 119 6).

In de hof der historie is een bloeiende tak van geschiedproductie gevestigd: de werkplaats waar gedenkbouwen, in opdracht van de tijd, worden geschreven. Lustra, jubilea en eeuwfeesten geven gereede aanleiding tot het maken van gelegenheidswerken. Een aparte twijg heeft inmiddels zijn bestaan te danken aan instellingen die een nieuw gebouw betrekken. Men ruimt bij zo'n gelegenheid vaak de oude archieven op, maar af en toe is er een helder brein dat op het idee komt het 'afgesloten' verleden nu maar eens te laten vastleggen. Het sjabloon is doorgaans gegeven: een fraai ogend boek, met veel illustraties en overzichten van de leidende personen uit de bedrijfshistorie.

Toch geeft dat nog genoeg verschillen te zien. In de reeks gelegenheids geschriften, geïnspireerd door de ingebruikneming van nieuwe gerechtsgebouwen—zoals Assen (1995), Zutphen (1989), Winschoten (1988)—springt Arnhem er qua formaat en *scope* uit. In september 1944 werd het justitiegebouw aldaar tijdens de oorlogshandelingen onherstelbaar beschadigd. Het opschrift *Justitiae sacrum* had zijn wijding verloren. In 1963 werd een nieuw 'Paleis van Justitie' in gebruik genomen dat al spoedig te klein bleek. In 1998 volgde de plechtige inwijding van het aangepaste 'paleis'.

Anders dan de titel op het eerste gezicht doet vermoeden, gaat het in het hier besproken

gedenkboek niet alleen om rechtspraak in Arnhem — in de zin van: over de bevolking van Arnhem — maar om de justitie vanuit Arnhem, uitgeoefend over de bevolking van Gelre. De competente auteur — hij promoveerde in 1979 op een proefschrift over *Het einde van de horigheid in Twente en Oost-Geiderland 1795-1850* — behandelt de ontwikkeling van de stedelijke rechtspraak te Arnhem van ongeveer 1233, het jaar van de verlening van het stadsrecht, tot 1811, toen het gerecht zijn justitiële bevoegdheid kwijtraakte. Verder komt natuurlijk ook het grafelijke hof van Gelre en Zutphen uitvoerig aan de orde in de opeenvolgende perioden. Institutionele aspecten worden besproken, evenals de competentie, jurisdictie, wetgeving, procesrecht en soms zelfs de rechtspraak zelve (casus). Afzonderlijke aandacht besteedt de auteur aan de gebouwen waar recht werd gesproken en aan het gevangeniswezen. Alles bijeen, een leesbaar en informatief boek. Als gedenkboek zeker geslaagd, maar wie het naar wetenschappelijke maatstaven wil beoordelen, stuit op een paar lacunes.

Aalbers heeft zich vrijwel uitsluitend op gedrukte bronnen en literatuur gebaseerd. Een verantwoording van die beperking heb ik niet aangetroffen. Ook al zijn de archieven van het gerechtshof over de periode 1839 tot 1944 verloren gegaan, er zijn toch nog veel gerechtelijke papieren over. Mij treft bovendien een zekere onevenwichtigheid in de behandeling van de stof: het strafprocesrecht (54-94) krijgt veel meer ruimte dan het burgerlijke proces (94-96). Waarom?

Trouwens, wat de strafrechtspraktijk betreft, is er een opvallende discrepantie tussen de waardering van Aalbers zelf en het beeld dat de inleider (op bladzijde 7) en de illustratieredacteur daarvan geven. De vaak misplaatste griezelprentjes (uit martelaarsboeken van buiten Gelre) roepen de beruchte 'barbaarse en inhumane' openbare strafvoltrekking op, terwijl de auteur terecht soms een veel genuanceerder interpretatie daarvan geeft (54,65). Een eventueel 'nieuw' beeld kan echter pas goed worden gevormd na moeizame seriële studie van de (straf)vonnissen en -dossiers.

Ook al zou men zich wensen dat de auteur hier en daar wat verder over de Gelderse grenzen had gekeken — bijvoorbeeld in de studies van S. van Ruller over de toepassing van de gratie (1987) en van P. Romijn over de naoorlogse 'zuivering' (1989)—, toch is hij er, bij de gegeven beperking en dankzij ijverige voorgangers als Molhuysen en Staats Evers, in geslaagd een nuttig en boeiend verhaal te bieden. Het wordt nu echter wel tijd dat de (rechts)historici de geschreven bronnen gaan raadplegen. Of moeten de archivariissen tot de conclusie komen dat zij, geholpen door de oorlogshandelingen, nog niet genoeg hebben 'geselecteerd en vernietigd'?

A. H. Huussenjr.

A. B. Mulder-Bakker, M. Carasso-Kok, ed., *Gouden legenden. Heiligenlevens en heiligenverering in de Nederlanden* (Hilversum: Verloren, 1997, xxi + 182 blz., ISBN 906550291 2).

In het laatste artikel van deze bundel concludeert een van de auteurs dat heiligen na een vergruizing in de periode 1950-1980 weer helemaal terug zijn. Er vonden aan het einde van 1997 drie tentoonstellingen rond dit thema plaats: in het Catharijneconvent te Utrecht met het onderwerp 'Bedevaarten in Nederland', in het Museum voor religieuze kunst in Uden over de heiligenkalender, met de nadruk op Brabantse heiligen, en ten slotte in het Museum van het boek/Meermanno-Westreenianum te Den Haag over legendenverzamelingen. Deze laatste tentoonstelling, verzorgd in samenwerking met het Hagiografisch werkgezelschap, resulteerde in de bijdragen in deze bundel.

Centraal in deze drie tentoonstellingen stonden de *Legenda aurea*, in de dertiende eeuw in het